

במדבר פרק כז

בפרק כז אנחנו מתוודעים לשני עניינים – בנות צלפחד פונות למשה רבנו בתביעה לקבל את ירושת אביהן; משה רבנו מתבשר שעליו להעלות אל הר העברים לקראת מותו והוא מבקש למנות מנהיג במקומו, וה' מצוה למנות את יהושע בן נון. את לימודנו בפרשת בנות צלפחד נשלים בלימוד פרק לו. ללימוד הפרק יוקדשו 2-3 שיעורים

שאלות מכוונות למידה:

מה הייתה תביעתן של בנות צלפחד? ועל מה היא מבוססת?
מדוע היה צורך להקריב את משפטן לפני ה'?
מה הייתה טענת בני מכיר בני מנשה (בפרק לו)? וכיצד היא נפתרה?
מהי סמיכות הפרשיות בין בנות צלפחד ומינוי יהושע?
מה ניתן ללמוד על התכונות הנדרשות ממנהיג של עם ישראל מבקשת משה?

2..... מבנה הפרק - למורה-

3..... בקשת בנות צלפחד

6..... השלמת פרשת בנות צלפחד בפרק לו.

10..... מינויו של יהושע כמחליף למשה.

14..... הקשר רחב [רשות].

18..... הקשר אישי [רשות].

מבנה הפרק - למורה -

חלק א' : בקשת בנות צלופחד	
הטוענת	(א) ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה: (ב) ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל העדה פתח אהל מועד לאמר:
הטענה	(ג) אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו: (ד) למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו:
תגובת משה ודבר ה'	(ה) ויקרב משה את משפטן לפני ה': (ו) ויאמר ה' אל משה לאמר: (ז) בן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן:
המצווה לדורות	(ח) ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו: (ט) ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו: (י) ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו: (יא) ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה:
חלק ב' : הודעה על מות משה ומינוי יהושוע	
ההודעה למשה על מותו	(יב) ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הנה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל: (יג) וראיתה אתה ונאספת אל עמיד גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיד: (יד) כאשר מריתם פי במדבר צן במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם הם מי מריבת קדש מדבר צן:
בקשת משה מה' למינוי מנהיג	(טו) וידבר משה אל ה' לאמר: (טז) יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה: (יז) אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה:
הציווי על סמיכת יהושוע	(יח) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו: (יט) והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתה אתו לעיניהם: (כ) ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל: (כא) ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה:
הביצוע של משה	(כב) ויעש משה כאשר צוה ה' אתו ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה: (כג) ויסמך את ידיו עליו ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה:

בקשת בנות צלפחד

בחלק זה נעסוק בבנות צלפחד ובקשתן הייחודית ממשה.
פרשה זו תושלם על ידי לימוד פרק לו, והמורים מתבקשים לסמוך את הלימוד של פרק כז לפרק לו

פרק כו הסתיים בציווי לחלק את הארץ:

(גב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (נג) לְאֵלֶּה תַחֲלַק הָאָרֶץ בְּנִחְלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת: (נד) לְרַב תְּרַבָּה נִחְלָתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעִיט נִחְלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדֵי יָתֵן נִחְלָתוֹ: (נה) אַךְ בְּגֹרֶל יַחֲלַק אֶת הָאָרֶץ לְשְׁמוֹת מִשּׁוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ: (נו) עַל פִּי הַגּוֹרֵל תַּחֲלַק נִחְלָתוֹ בֵּין רַב לַמְעַט:

בעקבות הצו לחלוקת הארץ מופיעה פרשתנו:

בקשת בנות צלפחד

א ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה: ב ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל העדה פתח אהל מועד לאמר: ג אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו: ד למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו:

הטענות:

יש לשים לב לפרטים הבאים בפסוקים א-ב:

יחוסן של בנות צלפחד מגיע עד יוסף (ראו רש"י בהמשך)

הן מופיעות בשמותן (נדיר בתנ"ך שמות של נשים)

עומדות מול משה, אלעזר, כל העדה (במעמד רוב עם)

הטענה:

א. ההקדמה (פסוק ג')

יש לשים לב מה הן מדגישות ביחס לאביהן לפני בקשתן, מדוע זה חיוני לבקשתן? (ראו רש"י בהמשך)

ב. תוכן הטענה: (פסוק ד')

למה יגרע שם אבינו? אין הן מבקשות על עצמן אלא על אביהן והמשכיותו בקרב שבטו. (ראו רש"י בהמשך המציב את דרך הצגתן את הדברים **ירושת בנות או יבום האם**)

רש"י [א]:

למשפחת מנשה בן יוסף - למה נאמר, והלא כבר נאמר בן מנשה, אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ, שנאמר (בראשית נ כה) והעליתם את עצמותי וגוי, ובנותיו חבבו את הארץ, שנאמר (במדבר כז, ד) תנה לנו אחוזה. רש"י [ג] הוא לא היה וגוי - לפי שהיו באות לומר "בחטאו מת", נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על [שרבו עם] הקדוש ברוך הוא, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו.

רש"י [ד]:

למה יגרע שם אבינו - אנו במקום בן עומדות, ואם אין הנקבות חשובות זרע, תתיבם אמנו ליבם: **כי אין לו בן - הא אם היה לו בן לא היו תובעות כלום. מגיד שחכמניות היו:**

תגובתו של משה

ה ויקרב משה את משפטן לפני ה':

- מדוע לא ענה להן משה על בקשתן?

לפי הסברו של רש"י משה לא ידע את ההלכה ולכן שאל את ה'.

רש"י [ה]:

ויקרב משה את משפטן - נתעלמה הלכה ממנו. וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר "והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי" (דברים א, יז).

דבר אחר ראוי היה פרשה זו להיכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן:

שימו לב שרש"י מציג שני פרושים
האחד **מדוע** לא ידע משה את ההלכה
השני **לשם מה** לא ידע משה את ההלכה
(כפי שראינו בפרק כה, בסיפור פנחס)

הערה למורה: פרשת בנות צלפחד היא אחת מן הפרשות מהן לומדים חכמים כי "מגלגלין זכות על יד זכאי וחובה על ידי חייב". יש לוודא שהתלמידים מכירים את המושג ואת הדוגמאות לכך.

להעמקה - גישה ב - משה ידע את ההלכה ובכל זאת לא אמרה

במדבר רבה פנחס כא, יג:

דבר אחר, ויקרב משה את משפטן. ריש לקיש אמר, יודע היה משה רבינו את הדין הזה, אלא באו [בנות צלפחד] לפני שרי עשרות תחלה. אמרו [שרי העשרות] להן, דין של נחלה הוא ואין זה שלנו אלא של גדולים ממנו. באו אצל שרי חמשים. ראו שכבדו אותם שרי עשרות, אמרו שרי חמשים, אף אנו יש גדולים ממנו. וכן לשרי מאות, וכן לשרי אלפים, וכן לנשיאים, השיבו כולן כענין הזה, שלא רצו לפתוח פה לפני מי שגדול מהם. הלכו לפני אלעזר. אמר להם, הרי משה רבינו. באו אלו ואלו

לפני משה. ראה משה שכל אחד ואחד כבד את מי שגדול ממנו. אמר משה, אומר להם את הדין ואטול את גדולתם. אמר להם, אף אני יש גדול ממני. לפיכך, ויקרב משה.

לפי מדרש זה משה אכן ידע את ההלכה, אולם כשהן עמדו ושאלו בפני "מִשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה פָּתַח אֶהְל מוֹעֵד לְאִמְרִי" לימד משה רבנו את השופטים, שמניח לשרי אלפים ושרי מאות ואת כל העם ולדורות הבאים כי "המשפט לאלקים הוא" ויש שופט גדול מכולם.

תשובת ה' לבנות צלפחד

(ו) ויאמר ה' אל מִשֶׁה לֵאמֹר: (ז) כֵּן בְּנוֹת צֶלְפַּחַד דְּבַרְתְּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אַחֲזַת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם וְהֶעֱבַרְתְּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן: (ח) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ: (ט) וְאִם אֵין לוֹ בֵּת וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחִיו: (י) וְאִם אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחֵי אָבִיו: (יא) וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְשָׂאֵרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה:

מה כוללת תשובת ה':

א. מענה לבנות צלפחד (פסוקים ו-ז)

ב. הלכה לכל בני ישראל לדורות. (פסוקים ח-יא)

מענה לבנות צלפחד

לא ניתנת רק ההלכה אלא ניתן גם אישור לדבריהן: כן בנות צלפחד דוברות.

רש"י [ז]:

כן בנות צלפחד דברת - יפה תבעו. אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו:

רש"י מסביר את המילה 'כן' לא רק בתור הסכמה לדברים אלא מעניק לנו נקודת מבט נוספת, אשריהן שהקב"ה אומר שדבריהן נכונים - הן שהענין לבקש משהו לא שגרתי בשל רצונם הראוי, ראויות לשבח על כך.

ההלכה לדורות

הדין שניתן לבנות צלפחד נקבע מכאן ואילך לדורות הבאים ומלמד על קדימות הבת בירושה על פני בני משפחה אחרים (אחים או דודים).

השלמת פרשת בנות צלפחד בפרק לו

השלמת פרשת בנות צלפחד בפרק לו

א ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ב ויאמרו את אדני צנה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צנה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו: ג והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע: ד ואם יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן:

בפרק לו, הפרק האחרון בחומש במדבר חוזרת התורה ומזכירה את הפרשה מזווית אחרת. ראשי המשפחה מציגים את הדילמה הייחודית לאותו דור – עם הכניסה לארץ ייקבעו הנחלות על פי גודל השבט. אם תינשאנה בנות צלפחד לגברים משבט אחר, יעברו חלקים שהיו מיועדים לנחלת שבט מנשה לנחלתם של שבטים אחרים.

בקשת ראשי המשפחה מנוסחת בלשון מכובדת והם פונים למשה רבנו בלשון "אדוני":

ב ויאמרו את אדני צנה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צנה בה'...

להעמקה - התורה משתמשת בלשון דומה בשתי הפרשות ויוצרת בכך סגירת מעגל לחומש:

פרק כז פס' א-יא:	פרק לו פס' א-יב:
בנות היורשות נחלה	נישואי בת יורשת נחלה
א ותקרבה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת בני יוסף ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחסלה ומלכה ותרח:	א ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף
ב ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשאים וכל העדה פתח אהל מועד לאמר:	ב וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ב ויאמרו
ג אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו:	
	את אדני צנה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צנה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו:
ד למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן ותנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו:	ג והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע:

ד ואם יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן :	
--	--

תשובת משה לראשי בית יוסף

ה ויצו משה את בני ישראל על פי ה' לאמר בן משה בני יוסף דברים: ו זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהינה לנשים: ז ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל: ח וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו: ט ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: י באשר צוה ה' את משה בן עשו בנות צלפחד: יא ותהינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: יב ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן:

משה רבנו מקבל את הטיעון של ראשי השבט, ומציג פתרון לבעיה הספציפית (של בנות צלפחד) ולדומותיה: "וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו" (פסוק ח). מדבריו של משה אנו לומדים עד כמה חשוב היה לשמור על נחלת האב – שלוש פעמים חוזר משה על העיקרון הזה

הערה למורה: כדאי להזכיר את הדברים כאשר אנו לומדים במלכים א' כא על כרם נבות היזרעאלי, והקפדתו על שמירת נחלת אבותיו.

מלכים א פרק כא: ב וידבר אחאב אל נבות לאמר תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה לך כסף מחיר זה: ג ויאמר נבות אל אחאב חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבותי לך:

נבות מסרב להצעתו הנדיבה והסמכותית של אחאב מלך ישראל כשהנימוק המרכזי לכך הוא: "חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבותי לך".

נשים לב להשוואה בלשון ההתייחסות לבנות צלפחד ולבני יוסף:

פרק לו	פרק כז
ה ויצו משה את בני ישראל על פי ה' לאמר בן מטה בני יוסף דברים:	ה ויקרב משה את משפטן לפני ה' :
ה ויאמר ה' אל משה לאמר: ז בן בנות צלפחד דברת	ו ויאמר ה' אל משה לאמר: ז בן בנות צלפחד דברת

למי בנות צלפחד הותרו להנשא?

ו זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים:

הפרשנים מציגים שתי אפשרויות:

1. בנות צלפחד יבחרו וינשאו לטוב בעיניהן אבל רק מתוך שבט מנשה.
2. בנות צלפחד ינשאו לטוב בעיניהן מכל השבטים.

רשב"ם [ו]:

לטוב בעיניהם - מן שבט שלהם, לפי הפשט:

בבלי בבא בתרא קכ ע"א

לטוב בעיניהם - אמר רב יהודה אמר שמואל, בנות צלפחד הותרו להינשא לכל השבטים, שנאמר "לטוב בעיניהם תהיינה לנשים". אלא מה אני מקיים "אך למשפחת אביהן תהיינה לנשים" - עצה טובה השיאן הכתוב שלא תינשאנה אלא להגון להן.

ואכן בפועל שמעו בנות צלפחד לעצה זו ונישאו לבעלים מתוך שבט מנשה:

"כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנוֹת צֶלְפָּחֵד":

יֵא וְתִהְיֶינָה מִחֲלָה תְרֻצָּה וְחֲגֻלָּה וּמִלֶּכֶה וְנִעְדָּה בְּנוֹת צֶלְפָּחֵד לְבָנֵי דְדִיָּהֵן לְנָשִׁים:
יב מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי מְנַשֶׁה בֶּן יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהִי נַחֲלָתָן עַל מִטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:

העמקה: הדיון בפרק לו כדיון מיוחד לאותו דור:

בבלי תענית ל ע"ב:

מאי דרוש – "זה הדבר" (במדבר לו, ו), דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה. בניגוד לדני הירושה שלמדנו בפרק כז שהם לדורות, הדינים הכתובים בפרק לו ייחודיים לאותו דור.

רמב"ן [ז]:

כי הקפדה להם תהיה יותר גדולה בעת החלוק שלא יתערבו השבטים זה עם זה בנחלה. כי אחרי כן [אחרי שנחלקה הארץ לשבטים בימי יהושע] כבר נודעה נחלתן ולא יקפידו כל כך... רמב"ן מסביר בחלק הראשון של פירושו מדוע הדין הזה היה קיים רק באותו דור. להעמקה – המשך רמב"ן

ונכון הוא על דרך הפשט, שאין "ולא תסוב נחלה" טעם, כדי שלא תסוב הנחלה, אבל הן שתי מצוות צוה ביורשות נחלה, שלא תנשאנה רק למטה אביהן, וצוה בנשואות כבר ואשר תבא אליהן נחלה אחרי היותן לאיש שלא תסוב הנחלה ממטה למטה אחר, אבל יירשו אותן אחיהן וקרוביהן לא בניהן ולא בעליהן. והזהיר מתחלה בבנות צלפחד, ואחרי כן בכל בת יורשת נחלה. ואמר בכל ישראל שלא תסוב נחלה ממטה אל מטה, שאף הנשואות, או המוזהרות אם יעברו על המצוה, יירשו אותן אנשי המטה, שיהיו דבוקים וקשורים בנחלת מטה אבותם לא תפרד נחלתם מהם והם לא יפרדו מנחלת

אבותם. ולא נהג כל זה רק בדור הנוחל את הארץ בעת החלוקה. והנה נתן להם עצה בפניות אשר שאלו, ותקן גם בנשואות:

בחלק השני של פירושו הוא מבאר שאגב עניינן של בנות צלפחד, שהיו באותה שעה פנויות, לימד הכתוב גם בנוגע לנשים נשואות שקיבלו נחלת אביהן באותו דור.

מינויו של יהושע כמחליף למשה

הכרזה על מותו הצפוי של משה

יב ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הנה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל: יג וראתה אתה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך: יד כאשר מריתם פי במדבר צן במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם הם מי מריבת קדש מדבר צן:

- מדוע נאמרים הדברים כאן למשה?

רש"י [יב]:

עלה אל הר העברים - למה נסמכה לכאן, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא יתן תתן להם' (במדבר כז, ז), אמר: אותי צוה המקום להנחיל, שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ. אמר לו הקדוש ברוך הוא גזרתי במקומה עומדת.

בפרק כ למדנו על חטא מי מריבה ועל מותו של אהרון. מאז, יצא משה למלחמות וכיבושים בעבר הירדן, כבש את ממלכות סיחון ועוג, ולמעשה החל בתהליך כיבוש הארץ. יתר על כן בפרשת בנות צלפחד הסמוכה התנסח הקב"ה בלשון שניתן להסיק ממנה שמשה יהיה שותף להתנחלות בארץ.

ז פן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחות נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן:

ועל כן, בערבות מואב, ערב הכניסה לארץ שומע משה כי הגזרה שנגזרה עליו במי מריבה לא בטלה וגם הוא כאהרון אחיו יאסף אל עמיו.

להעמקה - המשך דבריו של רש"י:

דבר אחר כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי, משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין שלו נכנס לשער והוא אחריו, לחצר והוא אחריו, לטרקלין והוא אחריו, כיון שבא ליכנס לקיטון, א"ל בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס:

- נשים לב כי רש"י מביא שני הסברים לתחושתו של משה. הראשון הוא של משה המנהיג. משה רואה בציווי 'נתן תתן' את תפקידו בהנחלת הארץ (כמנהיג), והשניה הוא המעשה (כאדם פרטי), כאשר בפועל משה נכנס לארץ שתהיה של שבטי ישראל ורואה בכך את צעדיו הראשונים בארץ ישראל. נשים לב כי המשל מתייחס למשה כבנו של הקב"ה (אדם פרטי) ולא כמנהיג.

תגובת משה – בקשה למינוי מחליף

- מה עושה משה כאשר הוא שומע על הבשורה הקשה?

טו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: טז וַיִּפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה: יז אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' בְּצֵאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה: משה שומע מן הקב"ה על גזירת מותו. כאשר מת אהרון אחיו הצטווה משה למנות את אלעזר בנו במקומו. ואולם, כאן לא הצטווה למנות מנהיג. בדאגתו לעם ישראל הוא פונה ומבקש מה' מנהיג במקומו:

רש"י [טו]:

וידבר משה אל ה' וגו' - להודיע שבחן של צדיקים שכשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור:

- מה מבקש משה?

אגב משה רבנו משתמש בלשון חריג בכינוי "אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר" (פסוק טז). רש"י מבארו באופן הבא:

רש"י [טו]:

אלהי הרוחות - למה נאמר, אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו: התכונה הראשונה הנדרשת ממנהיג היא מתחום מידות הנפש: "שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו" – סבלנות ויכולת הכלה. בהמשך שוטח משה רבנו בקשות נוספות: "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם" (פסוק יז) את המושג 'לצאת ולבוא' אנו מכירים ממקומות אחרים כמושג העוסק במלחמה - כך אנו שומעים על דוד (זו הזדמנות לחבר בין לימוד תורה ולימוד נביאים ראשונים): שמואל א פרק יח:

יג וַיִּסְרְהוּ שְׂאוֹל מַעֲמוֹ וַיִּשְׁמְהוּ לוֹ שֵׁר אֶלְף וַיֵּצֵא וַיָּבֵא לְפָנֵי הָעָם: טז וְכָל יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה אָהָב אֶת דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וּבָא לְפָנֵיהֶם:

וגם את בקשתו של משה "ולא יהיו כצאן אשר אין להם רועה" אנו יכולים לפרש מתוך נביאים ראשונים: כאשר מיכיהו בן ימלה מתאר לפני מלך ישראל ומלך יהודה את העתיד לקרות בעקבות הכשלוך במלחמה בארם, ומותו של מלך ישראל:

מלכים א פרק כב :

יז וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל נִפְצִים אֶל הַהָרִים בְּצֵאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה וַיֹּאמֶר ה' לֹא אֲדַנִּים לְאֵלֶּה יָשׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם:

מכאן שמשנה מבקש מנהיג שיוביל את ישראל למלחמות וכיבוש הארץ.

רש"י מפרט את בקשתו של משה ובפירושו שלושה חלקים:

רש"י [יז]:

1. **אשר יצא לפניהם** - לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג, שנאמר "אל תירא אותי" (במדבר כא, לד). וכדרך שעשה יהושע, שנאמר "וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה" וגוי' (יהושע ה, יג). וכן בדוד הוא אומר "כי הוא יוצא ובא לפניהם" (שמואל א יח, טז), יוצא בראש ונכנס בראש:
2. **ואשר יוציאם** - בזכויותיו: ואשר יביאם - בזכויותיו.
3. דבר אחר "ואשר יביאם" שלא תעשה לו כדרך שאתה עושה לי, שאיני מכניסן לארץ:

על פי החלק הראשון משה מבקש שהמחליף יצא בראש חייליו כדרך שנהג משה רבנו. **החלק השני** מציג את אישיותו של המחליף שיהא ראוי ובכוח צדקתו יוציא אותם למלחמה וגם יחזיר אותם ממנה. **החלק השלישי** מבקש עבור המחליף מה שמשנה לא זכה לו - להשלים את המלאכה ולהיכנס לארץ.

להעמקה:

משה אינו מציע בעצמו מחליף. רש"י (בעקבות מדרש תנחומא, פרשת פינחס, יא) מתחקה אחר מחשבותיו:

רש"י (פסוק טז):

יפקד ה' - כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר, הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושו שלא מש מתוך האהל. וזהו שאמר שלמה "נוצר תאנה יאכל פריה" (משלי כז, יח).

סמיכות הפרשיות בין בנות צלפחד לפרשת מינוי מחליף למשה מביא את חז"ל (ורש"י בעקבותיהם) לפרש כי משה רצה כי בניו ירשו אותו (כשם שירש אלעזר את אהרון אחיו). אלא שמתברר כאן עיקרון חשוב, שהמחליף אינו יורש של שושלת אלא היורש הראוי למשה הוא מי שהיה צמוד למשה לאורך הדרך כולה במשך ארבעים שנה – יהושע.

ויחד עם זאת מביא רש"י את המדרש שבא לתת למשה כעין פיצוי על כך שבניו לא יורשים אותו: רש"י (פסוק כא):

ולפני אלעזר הכהן יעמד - הרי שאלתך ששאלת שאין הכבוד הזה זז מבית אביך, שאף יהושע יהא צריך לאלעזר:

אלעזר אחינו של משה רבנו ימלא תפקיד חשוב בהנהגה אף הוא.

מינוי יהושע במקום משה

יח וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסַמַּכְתָּ אֹת יְדָד עָלָיו: יט וְהֶעֱמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: כ וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וּלְפָנַי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לְפָנַי ה' עַל פִּי יֵצְאוּ וְעַל פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל הָעֵדָה: כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדְהוּ לְפָנַי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל הָעֵדָה: כג וַיִּסְמַךְ אֶת יְדָדוֹ עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה:

משה מתבקש לקחת את יהושע בן נון, אותו הוא מכיר לאורך שנים (כפי שרש"י אומר בפירושו לפסוק יח: לך - את שבדוק לך את זה שאתה מכיר) ולסמוך אותו למחליפו. אין ספק כי להחליף את משה רבינו לא יהיה קל ולכן על משה להגדיל את יהושע בעיני העם עוד בחייו:

ספורנו (פסוק יט):

וצויתתה אותו לעיניהם - תמנה אותו לנגיד עליהם לעיניהם כדי שיקבלוהו וישמעו בקולו.

למרות הקושי במינוי מחליף הכתוב מציין פעמיים שמשה מינה את יהושע: "כאשר צויה ה' אותו" (פסוק כב), "כאשר דיבר ה' ביד משה" (פסוק כג) – ללמדנו כי משה מקיים את הצו במלואו. חז"ל מדייקים ומלמדים אותנו כי משה קיים את הצו מעבר לנדרש: "וסמכת ידך עליו" (פסוק יח) – "ויסמוך את ידיו עליו" (פסוק כג)

רש"י [כג]:

ויסמך את ידיו - בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה. שהקב"ה אמר לו "וסמכת את ידך" (פסוק יח), והוא עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה:

העמקה: מתי יחול הציווי על משה? מתי יתמנה יהושע?

למעשה, בפרקנו ישנה רק הכרזה על הגזירה על מותו של משה ובהמשך על מינוי יהושע אך לא הביצוע. על ביצוע הדברים נלמד רק בסוף ספר דברים. מדוע יש כאן תיאור של הציווי, ומתי יחול הציווי הזה על משה? על כך עונה הרמב"ן. רמב"ן (פסוק יב):

... ואיננה מצוה שיצונו הקדוש ברוך הוא לעשות כן עתה [לעלות להר העברים], שאם כן יהיה מתחייב לעלות שם מיד. אבל טעמו תעלה אל הר העברים וראית את הארץ, כי בעבור שצוהו 'אלה תחלק הארץ הודיעו כי לא על ידך תחלק, כי אתה תעלה לראש הר העברים טרם שישעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא יגיעך מן הארץ לבד הראיה.

מתי מתמנה יהושע בן נון כמחליפו של משה?

הרמב"ן ממשיך בדבריו גם ביחס למינוי יהושע:

רמב"ן (פסוק יב):

וכן "קח לך את יהושע" (פסוק יח), בבוא יומך תקח את יהושע. והשלים הכתוב (בפסוק כב) לספר כי עשה כן משה בלב שלם.

גם הביצוע של לקיחת יהושע אינו מתרחש כאן אלא לאחר נאומו משה בספר דברים, ואולם הביא הכתוב בפסוק כב גם את הביצוע, על מנת ללמד אותנו כי משה עשה את הדברים בלב שלם, למרות הקשיים בהם עסקו בקריאת הפסוקים.

הקשר רחב [רשות]

בנות צלפחד בתנ"ך

פרשיית בנות צלפחד נזכרת במספר מקומות בתנ"ך. אנחנו למדנו על הזכרתן בפרקים כז, לו. היא נזכרת במקומות נוספים, כמו:

1. במנין בפרק כו, עוד לפני שלמדנו על עניינן מזכירה אותן התורה באופן ייחודי:

במדבר פרק כו: **לג וצלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות ושם בנות צלפחד מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה:**

2. בתיאור נחלת בני יוסף בימי יהושע מצוין שהן קיבלו נחלה בתוך נחלת אחי אביהן:

יהושע פרק יז: **ב ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחתם לבני אביעזר ולבני חלק ולבני אשריאל ולבני שכם ולבני חפר ולבני שמידע אלה בני מנשה בן יוסף הזכרים למשפחתם: ג ולצלפחד בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה לא היו לו בנים כי אם בנות ואלה שמות בנותיו מלכה חגלה מלכה ותרצה: ד ותקרבנה לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע בן נון ולפני הנשיאים לאמר ידוד צוה את משה לתת לנו נחלה בתוך אחינו ויתן להם אל פי ידוד נחלה בתוך אחי אביהן: ה ויפלו חבלי מנשה עשרה לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן: ו כי בנות מנשה נחלו נחלה בתוך בניו וארץ הגלעד היתה לבני מנשה הנותרים:**

3. ההוכחה לכך שהן קבלו נחלה מוכח בחותם של שמותיהן בין ערי מנשה:

מלכים א פרק טז: יז ויעלה עמרי וכל ישראל עמו מגבתון ויצרו על תרצה

כדאי לציין שיש לכך עדויות חוץ מקראיות בחרסי שומרון לשני יישובים נוספים בנחלת מנשה, המיוחסים לבנות צלפחד: נעה וחגלה.

4. ברשימת היוחסין בדברי הימים:

דברי הימים א פרק ז: **טו ומכיר לקח אשה לחפים ולשפים ושם אחתו מעכה ושם השני צלפחד ותהינה לצלפחד בנות:**

כדאי לציין שיש לכך עדויות חוץ מקראיות בחרסי שומרון, לשני יישובים נוספים בנחלת מנשה, המיוחסים לבנות צלפחד: נעה וחגלה. [לקריאת מאמרו השלם של ד"ר ברונשטיין בנושא זה.]

התחזקותם של שבטי יוסף – אפרים ומנשה - ערב הכניסה לארץ

בפרק כז בולטת נוכחותם של נציגים משבטי יוסף, בנות צלפחד משבט מנשה ומינויו הצפוי של יהושע בן נון משבט אפרים למנהיג הדור הבא.

בפרק כו - שינוי דמוגרפי - שבט מנשה גדל מאד למן המפקד הראשון, בשנה השניה לצאתם למצרים, שם הוא מנה: 32,200 יוצאי צבא, למנינם במפקד השני בספר, שהתקיים בשנת הארבעים (בפרק כו), בו הוא מנה: 52,700 יוצאי צבא. אמנם מספרם של בני אפרים קטן אבל בס"ה גדלו שבטי יוסף מ 72,700 ל 85,200.

בפרק לב - חלקו של שבט מנשה בעבר הירדן המזרחי. כפי שנראה בהמשך בני מנשה לא בקשו נחלה בעבר הירדן ובכל זאת משה נותן גם להם נחלה והם מזדרזים לירשה: במדבר פרק לב

לֹג וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבָנֵי גָד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף אֶת מַמְלַכֶּת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת מַמְלַכֶּת עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן הָאֲרִיז לְעָרִיךָ בְּגַבְלַת עָרֵי הָאֲרִיז סָבִיב: ... לֹט וַיִּלְכּוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיּוֹרְשׁוּ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ: מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מ א וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הֶלֶךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת חֻתֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ אֶתֶּהֶן חֹת יֵאִיר: מ ב וַנִּבַח הֶלֶךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת קַנָּת וְאֶת בְּנֵיֶיהָ וַיִּקְרְאוּ לָהּ נַבַּח בְּשֵׁמוֹ:

3. בפרק לו- הסיפור החותם את הספר עוסק שוב בבנות צלפחד ובראשי שבט מנשה.

בין מות אהרון בפרק כ למות משה

בין ההכרזה על מות אהרון להכרזה על מות משה:

ההכרזה על המיתה	אהרון - במדבר כ	משה - במדבר כז
הציווי והמקום	כג ויאמר ה' אל משה ואל אהרון בהר הקר על גבול ארץ אדום לאמר:	יב ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה
מראה הארץ		וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל: יג וראיתה אתה
הגזירה והסיבה	כד יאסף אהרון אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה	ונאספת אל עמיד גם אתה כאשר נאסף אהרון אחיך: יד כאשר מריתם פי במדבר צו במריבת העדה להקדישני במים לעיניכם הם מי מריבת קדש מדבר צו:

בין תיאור מות אהרון לתיאור מות משה:

תיאור המעשה	אהרון- במדבר כ	משה- דברים לג
תיאור המעשה וביצוע	כה-כח: קח את אהרון ואת אלעזר בנו והעל אתם הר הקר: והפשט את אהרון את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרון יאסף ומת שם: כז ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר הקר לעיני כל העדה: ויפשט משה את אהרון את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו ויקמת אהרון שם בראש הקר וירד משה ואלעזר מן הקר:	ה ויקמת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה': ו ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה:
אבלות	כט ויראו כל העדה כי גוע אהרון ויבכו את אהרון שלשים יום כל בית ישראל	ח ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום וימתו ימי בכי אבל משה:

מינוי מחליף למנהיג

1. שמואל מתמנה למחליפו של עלי הכהן ולא את בניו של עלי:

שמואל א פרק ג

יא ויאמר ה' אל שמואל הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אזניו: יב ביום
ההוא אקים אל עלי את כל אשר דברתי אל ביתו החל וכלה: יג והגדתי לו כי שפט אני את ביתו
עד עולם בעון אשר ידע כי מקללים להם בניו ולא כהה במס... יט ויגדל שמואל וה' היה עמו ולא
הפיל מכל דבריו ארצה:

2. שאול מתמנה למנהיג שמחליף את שמואל השופט ולא בני שמואל

שמואל א פרק ח: א ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שפטים לישראל: ב ויהי שם בנו הבכור
יואל ושם משנהו אביה שפטים בבאר שבע: ג ולא הלכו בניו בדרכו בדרכיו ויטו אחרי הבצע ויקחו
שחד ויטו משפט: פ

ד ויתקבצו כל זקני ישראל ויבאו אל שמואל הרמתה: ה ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו
בדרכיך עתה שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים:

שמואל א פרק ט: טז בעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין ומשחתו לנגיד על עמי ישראל והושיע
את עמי מיד פלשתים כי ראיתי את עמי כי באה צעקתו אלי: יז ושמואל ראה את שאול וה' ענהו
הנה האיש אשר אמרתי אליך זה יעצר בעמי:

3. אלישע מתמנה למחליפו של אליהו הנביא

מלכים א פרק יט: טז ... ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיד: ... ט וילך משם
וימצא את אלישע בן שפט והוא חרש שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר ויעבר אליהו אליו
וישלף אדרתו אליו: כ ויעזב את הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך
ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך: כא וישב מאחריו ויקח את צמד הבקר ויבחהו ובכלי הבקר
בשלים הבשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו:

הקשר אישי [רשות]

בפרקנו נתבשר מחדש משה רבנו על כך שמותו קרב והוא לא יוכל להיכנס לארץ, ולמרות הבשורה הקשה הוא דואג במסירות לעם ישראל, שיתמנה במקומו מנהיג אחר. המצב המתואר בפרק מעלה מספר שאלות קיומיות:

- איך דואגים לכלל כאשר כואב לי באופן אישי?
- איך מאפשרים למישהו אחר להיכנס לתפקיד בו אני רוצה להמשיך?
- איך מפנים מקום?
- איך נותנים בעין יפה?
- האם נוכל גם אנחנו ללכת בדרכו של משה?